

шкоди або перешкоджання своєчасному виявленню фактів, які призводять до неефективності, збитковості виробництва, порушення у сфері оподаткування та трансферного ціноутворення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України. Редакція від 05.01.2022 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 09.01.2022).
2. Эйсман А. А. Заключение эксперта. Структура и научное обоснование. Москва, 1967. 219 с.
3. Шепітько В.Ю. Проблеми використання спеціальних знань крізь призму сучасного кримінального судочинства в Україні. Судова експертиза. 2014. № 1. 11 с.
4. Судові експертизи в процесуальному праві України : навч. посіб./ за заг. ред. О. Г. Рувіна. Київ : Видавництво Ліра-К, 2019. 326 с.
5. Амеліна А. С. Поняття, сутність та процесуальний порядок підготовки та призначення судово-економічної експертизи. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2018. Вип. 3. Т. 2. С. 132–135.
6. Про затвердження Положення про експертно-кваліфікаційну комісію Служби безпеки України та атестацію судових експертів. Наказ ЦУ Служби безпеки України від 24.12.2014 № 855;
7. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень в систему Служби безпеки України. Наказ ЦУ Служби безпеки України від 29.05.2015 № 371.

Слесар Тетяна Миколаївна

кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку та оподаткування
НУБіП України, м. Київ, Україна

Данілочкіна Оксана Валеріївна

кандидат економічних наук,
провідний науковий співробітник ВБД ЛЕД
КНДІСЕ, м. Київ, Україна

РОЛЬ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО

Фінансовий стан підприємств на сучасному етапі в певній мірі є неоднозначним та викликає сумніви через застосування різноманітних підходів до його визначення. Тому виникають, як реальні так і фіктивні, ризики погіршення фінансового стану. Діапазон такого погіршення може бути настільки значним, що виникне недопустиме падіння платоспроможності – створиться ситуація штучного банкрутства.

Доведення до банкрутства навмисними діями посадових осіб безумовно є економічним злочином. Кінцева мета такого викривлення інформації, як

правило, подальша приватизація за безцінь. А «механізмом» цих злочинних дій є приховування фактичних даних бухгалтерського обліку шляхом використання заплутаних комбінацій та складних схем.

Виявлення подібних схем викликає необхідність застосування науково-обґрунтованих методів досліджень і перевірок. І допоможуть вирішувати дані проблеми «спеціальні знання», що використовуються висококваліфікованими спеціалістами з обліку при проведенні процесуальних дій в випадку необхідності призначення судово-економічної експертизи. Тому доцільно в процесі судово-економічної експертизи використовувати нормативно і документально обґрунтовані методики, які дозволятимуть виявляти ознаки доведення до банкрутства.

Над дослідженням теоретичних і прикладних питань розробки методики судово-економічної експертизи працювали такі експерти: Горлачук О.А. [2], Паєнтко Т.В., Пиріг І.В. [7], Слободян Я.І. [8] та ряд інших.

Проблеми інституту банкрутства в достатній мірі вивчали науковці: Андрущенко К., Бордюг В. [1, с. 300-303], Дьячкова Н, Жалінська І, Кравченко О., Рибалко О. та інші.

Проблематиці, пов'язаній з методиками проведення судово-економічної експертизи, вчені та практики приділяли значну увагу, але залишився ряд невирішених проблем і теоретичного, і прикладного характеру. Основні проблеми потребують практичного вирішення у справах свідомого доведення до банкрутства та встановлення передумов призначення судово-економічної експертизи і створення спеціальної методики експертних досліджень.

Підвищення наукового рівня і виконання експертних завдань в повному обсязі дозволить обґрунтувати ознаки доведення до банкрутства та сприятиме підвищенню якості і скороченню термінів проведення процедури судово-економічної експертизи в кримінальних провадженнях та судових справах.

Відправною точкою визнання ознак банкрутства є дослідження Кодексу України з процедур банкрутства [4] та визначення даного стану відносно конкретних суб'єктів господарювання.

Паралельно розглядається поняття «доведення до банкрутства» як «умисне, з корисливих мотивів», та відповідальність за доведення до банкрутства, визначена статтею 219 Кримінального кодексу України [6].

Але необхідність поглиблення досліджень «доведення до банкрутства» викликана перш за все не потребами кредиторів підприємств-банкрутів, а в більшій мірі проблемами держави, викликаючими ланцюгову реакцію, завдаючи матеріальної шкоди економіці на всіх рівнях.

Тому важливо розробити обґрунтований механізм від визначення законності статусу банкрутства і до відповідальності за злочинні дії.

Типові способи зловживань в певній мірі вже досліджені, але динамічність змін в умовах ринкової економіки та «винахідливість» зловмисників потребують постійного поглиблення і уточнення цих досліджень.

Аналіз кількості відкритих проваджень про відновлення платоспроможності боржників та визнання їх банкрутами підтверджує, що кількість справ, у яких винесено постанови про визнання банкрутом у звітному періоді відносно відкритих проваджень сягає 5 відсотків.

Враховуючи специфіку суб'єктів господарювання, варто значну увагу приділити визначенню переліку об'єктів дослідження. Документи про економічну діяльність конкретного підприємства, яке здобуває статус банкрута, мають забезпечити використання методів економічного аналізу, які становлять методологічну базу дослідження і дозволяють виявити неузгодженість у фінансово-господарській діяльності даного підприємства, що відображається в бухгалтерській документації. Експерт-економіст має на основі спеціальних знань володіти методами горизонтального та вертикального, трендового та факторного і порівняльного аналізу, а також аналізу відносних показників.

Наступним кроком продовження пропонованого шляху є визначення основних завдань економічної експертизи та експертного дослідження інформації про економічну діяльність підприємства. Їх перелік для різних підприємств буде залежати від специфіки діяльності. Але деякі завдання будуть спільними – це і визначення основних економічних показників та розміру збитків, і порушення вимог нормативних актів, регламентуючих ведення обліку.

Будь-який напрямок досліджень економічної експертизи неможливий без посилання на нормативно-законодавчу базу. Основними джерелами на які опирається експерт, досліджуючи фінансову діяльність підприємства є: Конституція України [5] та інші законні і підзаконні акти, а також фактографічна інформація за цим напрямком дослідження. В даному випадку особливої уваги потребуватиме бухгалтерська інформація про витрати виробництва та реалізації продукції, починаючи від первинного обліку до інформації, відображеної в формах річної звітності. Важлива роль відводиться і детальному вивченню декларації про прибуток підприємств, а також матеріалам попередніх ревізій і перевірок правильності визначення фінансових результатів.

Завершальним етапом при розрахунку фінансових результатів для встановлення реальності банкрутства є вибір методичних прийомів та методики їх проведення. Для обґрунтованого розрахунку фінансового результату актуальними є: і розрахунково-аналітичні, і документальні, і частково прийоми узагальнення, оцінювання і реалізації результатів експертизи.

Дослідження проведені експертами економістами довели, що ефективність судово-економічної експертизи у підтвердженні питання реальності чи фіктивності банкрутства беззаперечна. Спеціальні знання та вдало розроблений механізм з врахуванням специфіки конкретного підприємства дозволить встановити істину. Досвідчений експерт визначить необхідні джерела та методику проведення експертизи, що сприятимуть вирішенню і типових, і нестандартних завдань експертного дослідження для виявлення намірів і ознак доведення до банкрутства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бордюг В.М. Порівняльний аналіз законодавства України та економічно розвинених країн з питань банкрутства. Молодий вчений. 2018. № 10(62). С. 300–303.
2. Горлачук О.А. Проведення судових економічних експертиз, пов'язаних із доведенням суб'єктів господарювання до банкрутства. *Інноваційна економіка*. 2019. Випуск 7–8. С. 139–144.
3. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-ХІІ (Редакція від 15.12.2021) / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.01.2022).
4. Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10. 2018 № 2597-VIII (Редакція від 12.01.2022) / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 14.01.2022)
5. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (Редакція від 03.09.2019) URL: <https://ips.ligazakon.net/document> (дата звернення: 10.01.2022).
6. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (Редакція від 05.01.2022) / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 09.01.2022).
7. Пиріг І.В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування: монографія. Дніпропетровськ, 2015. 432 с.
8. Слободян Я.І. Методики проведення судових експертиз: проблемно-орієнтовальний аналіз. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2013. № 1. С. 265–272.
9. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV (Редакція від 01.01.2022) / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 09.01.2022).

Шаповалов Роман Анатолійович,

кандидат економічних наук,
начальник відділу 4 центру (ЦССЕ) ІСТЕ СБУ,
м. Київ, Україна

Бондарчук Віталій Вікторович,

кандидат юридичних наук,
т.в.о. заступника начальника
4 центру (ЦССЕ) ІСТЕ СБУ,
м. Київ, Україна

МЕЖІ КОМПЕТЕНЦІЇ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА-ЕКОНОМІСТА ПРИ ДОКУМЕНТАЛЬНОМУ ПІДТВЕРДЖЕННІ РОЗМІРУ ЗБИТКІВ У СПРАВАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ З БАНКРУТСТВОМ ПІДПРИЄМСТВ

Реформу системи банкрутства визначено в Україні серед пріоритетних, зокрема, Стратегією сталого розвитку «Україна-2020», Коаліційною угодою, Програмою діяльності Кабінету Міністрів України та Планом законодавчого забезпечення реформ в Україні.